

KONVERGENCA NOVINARSKIH UREDNIŠTEV: DETRADICIONALIZACIJA V ČASOPISNIH ORGANIZACIJAH

IGOR VOBIČ

Povzetek

Članek z etnografsko študijo v časopisnih organizacijah *Delo* in *Dnevnik* ugotavlja, da konvergenca uredništev ni uniformen in tehnično pogojen proces, temveč gre za specifične družbene in kulturne dinamike, ki odslikavajo kompleksne artikulacije med prostorom, delom in močjo. Rezultati raziskave kažejo, da je tradicija decentraliziranih uredništev, ki je značilna za slovenski tisk, v procesu preoblikovanja, toda ne v smeri izumljanja »nove« tradicije uredništev, temveč prej kot posledica spreminjanja »starega«. Čeprav sta se pri *Delu* in *Dnevniku* oblikovala različna pristopa k procesom konvergence ter uveljavila različna razumevanja prostorske (pre)ureditve delovnih okolij, gre za podobni uredništvi skozi prizme delitve dela in uredniškega nadzora v spletnih oddelkih ter čezoddelčnega sodelovanja. Te ugotovitve v uredništvih tako ne kažejo razkroja »starih« procesov in odnosov, temveč njihovo transformacijo v kontekstu poznomodernega novičarskega dela in tako nakazujejo proces detradicionalizacije. Pri *Delu* in *Dnevniku* namreč ne gre za ukinjanje tradicije decentraliziranega uredništva, temveč za njeno rekonstrukcijo, ko v usmeritvah prostorskega, procesnega in vsebinskega povezovanja časopisnih in spletnih oddelkov ključno vlogo igrajo koncepti heterogenosti, individualizacije in fragmentacije.

Igor Vobič je raziskovalec v Centru za raziskovanje družbenega komuniciranja Fakultete za družbene vede Univerze v Ljubljani; e-pošta: igor.vobic@fdv.uni-lj.si.

Uvod

Strukturne in organizacijske spremembe novinarskih uredništev so v zadnjem desetletju v središču razprav medijskih in novinarskih študij (Pavlik 2001; Klinenberg 2005; Deuze 2007; Avilés idr. 2009; Quinn 2009; Vobič 2009; Erdal 2011). Avtorji v različnih državah prepoznavajo pojav konvergence novinarskih uredništev, ki ga opredeljujejo kot prostorsko združevanje, tehnološko prepletanje in procesno integriranje tradicionalno ločenih časopisnih, radijskih, televizijskih in (ali) spletnih oddelkov medijskih organizacij. Bolj kot ne se avtorji – tudi v Sloveniji (Vobič 2009) – v raziskavah strinjajo, da so tovrstni organizacijski in strukturni premiki v uredništvih po eni strani odziv medijskih organizacij na negotove razmere na trgih, ki se odražajo v padanju prihodkov in iskanju »poslovnih modelov novega medijskega okolja« (Freedman 2010), ter po drugi strani odziv na »krizo pozornosti novinarstva«, ki sovпада z družbenim vzponom interneta in s fragmentacijo javne sfere (Gitlin 2009). Pregled študij v uredništvih iz Evrope (npr. Avilés idr. 2009), Severne Amerike (npr. Boczkowski 2004), Južne Amerike (npr. García 2008) in Afrike (npr. Mabweazara 2011) hkrati nakazuje, da konvergenca novinarskih uredništev ni uniformen in tehnično pogojen proces, temveč gre za specifično družbeno in kulturno dinamiko, ki odslíkava kompleksno artikulacijo med tehnologijo in novinarstvom ter pogosto konfliktna razmerja med novinarskimi in poslovnimi cilji v določenem mediju. Zaradi razkoraka med sorodnimi dejavniki, ki jih pogosto zaznamuje, kot pravi Gitlin (2009), »presežek« kriznega diskurza o sodobnem novinarstvu, in raznoterimi posledicami stapljanja novinarskih delovnih prostorov, tehnologije ter procesov novičarske produkcije (glejte Erdal 2011), je pojav konvergence novinarskih uredništev pomemben predmet proučevanja sodobnega novinarstva in njegove tradicije – predvsem z vidika dinamike med univerzalnim in partikularnim v globalnem medijskem okolju.

Raziskave (Klinenberg 2005; Deuze 2007; Domingo 2008; Quinn 2009; Avilés idr. 2009; Erdal 2011) kažejo, da konvergenca novinarskih uredništev pomembno preoblikuje ureditev novinarskih prostorov, delitev dela med oddelki in v njih ter uredniški nadzor nad produkcijo novic, kar v novinarstvo prinaša pomembne politične, ekonomske in kulturne implikacije. To še posebej velja za spletne oddelke tradicionalnih medijskih organizacij, ki so bili pred razmahom trenda reorganiziranja in prestrukturiranja uredništev običajno odrinjeni v »temne kotičke« (Lasica 1998), opravljali predvsem »tehnične naloge« (Kopper idr. 2000) in veljali za »kaotične« kolektive (Brannon 2008). Razen redkih izjem (glejte Deuze 2007) raziskave konvergence novinarskih uredništev v tem kontekstu le obrobno upoštevajo tradicijo organiziranja uredništev ter prepoznane spremembe ne postavljajo v odnos z zgodovinskim razvojem urejanja delovnih prostorov, razumevanja novičarskega dela in vloge urednika v specifičnih novinarskih okoljih in družbenih kontekstih. Članek zato poskuša zapolniti to raziskovalno vrzel – s študijama primera namerava namreč raziskati proces konvergence novinarskega uredništva ter s proučevanjem dinamik med tradicijo in tranzicijo prepoznavati lokalne posebnosti tega transnacionalnega pojava.

Pri tem se članek omejuje na konvergenco uredništev v slovenskem novinarskem prostoru oziroma na študijo primerov reorganiziranja in prestrukturiranja tradicionalnih časopisnih organizacij *Delo* in *Dnevnik*, in sicer skozi prizmo njunih spletnih

oddelkov. Tovrstni fokus je pomemben zato, ker v proučevanju procesa konvergence novinarskih uredništev analizira pogosto zanemarjeno dinamiko med srednje-evropsko tradicijo decentraliziranih uredništev časopisnih organizacij in njenimi družbeno specifičnimi transformacijami v odnosu med časopisnimi in spletnimi oddelki omenjenih medijskih organizacij. V prvem delu članek prepoznava tradicijo organiziranja in strukturiranja novinarskih uredništev ter prevladujoče modele novinarske konvergence glede na prostorsko ureditev, delitev dela in uredniški nadzor v procesu produkcije novic. V drugem delu na podlagi podatkov, zbranih z opazovanjem z udeležbo v spletnih oddelkih *Dela* in *Dnevnika*, analizo dokumentov, povezanih s konvergenco uredništev, ter poglobljenimi intervjuji s spletnimi novinarji in uredniki empirično ugotavlja, kako proces konvergence uredništev proučevanih časopisnih organizacij odraža tradicijo organiziranja in strukturiranja novinarskih delovnih okolij ter kako proces konvergence uredništev preoblikuje ureditev prostora, delitev dela in uredniški nadzor pri *Delu* in *Dnevniku*.

Novinarska uredništva: tradicija in tranzicija

Novinarska uredništva so se v zadnjem stoletju razvila v delovna okolja z linearno hierarhijo in jasno delitvijo dela z namenom standardizacije produkcije novic, homogenizacije posameznih novinarskih publikacij in ohranjanja nadzora nad delom v spreminjajočem se kontekstu (glejte Warner 1970; Epstein 1974; Bantz idr. 1980; Fishman 1980). V tem kontekstu zgodovinski vpogled, ugotavlja Hardt (1990), kaže na upadanje suverenosti novinarja kot kognitivnega delavca, ki je rezultat vpenjanja novinarstva v institucionalizirano okolje in posledičnega narekovanja standardizacije novičarske produkcije. Prepoznavanje industrijske organizacije in strukture novičarskega dela je nekatere avtorje vodilo, da so medijske organizacije poimenovali kot »tovarne novic« (Bantz idr. 1980) oziroma uredništva kot »manufakture novic« (Tuchman 1978). Kljub organizacijski in strukturni trdnosti je novinarsko uredništvo stalno spreminjajoč se prostor, ki ga oblikujeta predvsem odnos med novinarskim delom in tehnologijo (glejte Pavlik 2001) ter pogosto konflikten odnos med novinarskimi in tržnimi normami (glejte McManus 1994). Zgodovinski in družbeni dejavniki tako prinašajo pomembne razlike med uveljavljeno tradicijo novinarskih uredništev v posameznih državah, čeprav, kot piše Esser (1998, 375), »bi o tem težko sklepali, če bi obravnavali le končne izdelke«.

Sodobno uredništvo je namreč v različnih državah različno organizirano in strukturirano glede na prostorsko ureditev, delitev dela in uredniški nadzor, ugotavljajo avtorji medijskih in novinarskih študij (glejte Donsbach in Paterson 1992; Esser 1998; Nerone in Barnhurst 2003; Wilke 2003; Meier 2007; Deuze 2007). Ta dela prepoznavajo in ponujajo vpogled v različno tradicijo uredništev, pri čemer upoštevajo zgodovinske posebnosti novinarstva v različnih družbenih kontekstih. V anglo-ameriških in evropskih časopisnih medijskih organizacijah lahko prepoznavamo najmanj dva modela: v Severni Ameriki in državah Združenega kraljestva prevladujejo centralizirana novinarska uredništva (Esser 1998; Nerone in Barnhurst 2003; Deuze 2007), medtem ko so uredništva v Evropi, predvsem v srednjeevropskih državah, običajno organizirana in strukturirana decentralizirano (Donsbach in Paterson 1992; Esser 1998; Wilke 2003).

Za anglo-ameriške časopisne organizacije je značilna tradicionalno centralizirana organizacija in struktura z visoko delitvijo dela. Tudi manjši časopisi

namreč zaposlujejo ali najemajo delovno silo za različna področja novičarskega dela – zgodovinsko najbolj specifična je delitev med poročevalci in komentatorji. Poleg tega centralizirana organizacija in struktura običajno temelji na »uredništvu odprtega tipa« (angl. open-plan newsroom) (Esser 1998), ki predvsem zaradi svoje prostorske ureditve prinaša po eni strani visoko stopnjo uredniškega nadzora, po drugi pa učinkovitejše komuniciranje med novinarji in odgovornim urednikom, tj. mimo formalne odločevalske strukture, kar omogoča prožnost v primeru časovne stiske. S prehodom novinarstva v splet sredi devetdesetih let prejšnjega stoletja so spletne oddelke umestili v odprt delovni prostor, toda s svojo delovno silo in z od časopisa ločenimi odločevalskimi procesi pri zbiranju, selekciji in upovedovanju novic (Deuze 2008).

Srednjeevropske časopisne organizacije tradicionalno pripravljajo novice v decentraliziranih uredništvih z enim centralnim prostorom, ki ga pogosto imenujejo »desk« ali »centralna redakcija«, in ločenimi pisarnami, v katerih oddelki oziroma redakcije bolj ali manj samostojno pripravljajo novinarske vsebine za tiskane in internetne različice časopisov in njihovih prilog. Tovrstna organizacija in struktura uredništva odraža prevladujoče »holistično« razumevanje novičarskega dela, ki novinarja predpostavlja kot »vsestranskega delavca« (Esser 1998, 375). Uredniki posameznih redakcij, ki so znani tudi kot »redaktorji«, utelešajo holizem, saj zbirajo in upovedujejo novice ter poročajo, komentirajo in analizirajo družbeno dogajanje, pri čemer skrbijo tudi za postavitev prispevkov v časopisu. Ker so posamezni oddelki pogosto prostorsko razporejeni po različnih prostorih in ker je novičarsko delo sprejeto kot integralna celota, je novinarski delovni prostor decentraliziran tudi v smislu moči (Esser 1998; Wilke 2003; Meier 2007). V srednjeevropskih časopisnih organizacijah je namreč uredniški nadzor običajno šibkejši kot v anglo-ameriških uredništvih, pri čemer novinarji z odgovornim urednikom običajno komunicirajo izključno po formalni strukturi odločanja, kar v odločanje prinaša določeno mero togosti. V tem okviru so spletni oddelki postavljeni ali v centralni delovni prostor ali v ločeno pisarno s svojim osebjem in z novičarsko produkcijo, ki je procesno le deloma povezana s časopisnim delom medijske organizacije.

V zadnjem desetletju se meje med tradicijo organiziranja in strukturiranja uredništev zabrisujejo. Nastajajo namreč nova uredništva, v katerih prepletajo tehnologijo, integrirajo procese in povezujejo delovne prostore tradicionalno ločenih novinarskih ekip. Avtorji ta nova delovna okolja imenujejo različno: »združeno uredništvo« (Pavlik 2001), »multimedijsko uredništvo« (Deuze 2007), »integrirano uredništvo« (Avilés in Carvajal 2008) ali »konvergenčno uredništvo« (Deuze 2004; Avilés idr. 2009). V primerjavi s študijami uredništev iz sedemdesetih let (Warner 1970; Epstein 1974; Tuchman 1978; Bantz idr. 1980; Fishman 1980), ki so prepoznavale »nenavadno homogenost« organiziranja in strukturiranja novinarskih uredništev (glejte Ryfe 2006), raziskave v zadnjem desetletju (Pavlik 2001; Klinenberg 2005; Deuze 2007; Avilés idr. 2009; Quinn 2009; Erdal 2011) nakazujejo, da so novinarska uredništva nenehno spreminjajoče se okolje, ki jih zaznamujeta predvsem družbena artikulacija med delom in tehnologijo ter pogosto konfliktna dinamika med novinarskimi in poslovnimi cilji. Kljub temu študije konvergence uredništev v svoji analizi zanemarjajo tradicijo uredniške organizacije in strukture, pri čemer v prepoznavanju transformacij prostorske ureditve, delitve dela in uredniškega nadzora ne upoštevajo posebnosti zgodovinskega razvoja novičarske

produkcije v določenih novinarskih okoljih. Članek zato namerava preseči ta raziskovalni manko in zastavlja prvo raziskovalno vprašanje: *Kako se tradicija organiziranja in strukturiranja novinarskih delovnih okolij odraža v procesih konvergence uredništev slovenskih časopisnih organizacij?* V slovenskih medijskih in novinarskih študijah raziskave uredništev beležimo le v zadnjih nekaj letih (glejte Borko 2008; Vobič 2009), pri čemer so avtorji le deloma obravnavali tradicijo organiziranja in strukturiranja novinarskih delovnih okolij v Sloveniji ter se s procesi konvergence uredništev ukvarjali v njihovi začetni fazi, kar je pomembna omejitev empiričnih ugotovitev. Čeprav proučevanje slovenske zgodovine novinarstva (glejte Vatovec 1969; Amon 2004; Amon in Erjavec 2011) ponuja obrise strateškega organiziranja novičarskega dela in standardizacije novinarskih oblik, raziskave ne omogočajo poglobljenega vpogleda v dinamiko med tradicijo in tranzicijo v organiziranju in strukturiranju novinarskih uredništev, kar namerava s prepoznavanjem lokalnih posebnosti globalnega trenda konvergence novinarskih uredništev raziskati ta članek.

Konvergenca uredništev: prostorska ureditev, delitev dela in uredniški nadzor

Pregled literature (Pavlik 2001; Boczkowski 2004; Klinenberg 2005; Deuze 2007; Avilés in Carvajal 2008; Avilés idr. 2009; Quinn 2009; Erdal 2011) nakazuje, da v medijskih in novinarskih študijah konvergenco uredništev običajno opredeljujejo kot prostorsko združevanje, tehnološko prepletanje in procesno integriranje v medijskih organizacijah tradicionalno ločenih novinarskih oddelkov. Pri tem se avtorji bolj kot ne strinjajo, da ne gre za uniformen in tehnično pogojen proces, temveč za specifično družbeno in kulturno dinamiko, ki odslikava kompleksno artikulacijo med tehnologijo in novinarstvom ter pogosto konfliktna razmerja med novinarskimi in poslovnimi cilji v določenem mediju – tj. izboljšati kakovost novinarstva in hkrati pripravljati novice karseda poceni. V tem kontekstu Klinenberg (2005, 53) ugotavlja, da transformacija tradicije prinaša tudi popolnoma spremenjena uredništva, »v katerih se novinarji lahko prosto gibljejo med časopisnimi, televizijskimi, radijskimi in spletnimi izdajami ter izpolnjujejo zahteve novega medijskega okolja«. Toda raziskave (glejte Meier 2007; Avilés in Carvajal 2008; Avilés idr. 2009; Erdal 2011) kažejo, da procesi konvergence uredništev prinašajo zelo različne spremembe v razmerja med prostorom, močjo in delom v časopisne organizacije po svetu. Prerez naštetih primerjalnih študij omogoča poenostavljanje kompleksnosti – skozi prizme prostorske ureditve, delitve dela in uredniški nadzor se namreč kažejo trije modeli konvergence novinarskih uredništev: integrirani, čezoddelčni in koordinirani model.

Integrirani model je usmerjen v organizacijsko homogenizacijo uredništva, ki prehaja tradicionalno ločnice med oddelki in v katerem novinarji zbirajo, izbirajo in upovedujejo novice za distribucijo na podlagi različnih platform. Arhitekturo in infrastrukturo integriranega uredništva predstavljata odprt delovni prostor in skupen sistem za upravljanje z besedili (angl. content management system – CMS), ki omogočata centralizacijo novičarske produkcije za več platform in precejšen uredniški nadzor njenih procesov. Ker se v zgodnjih fazah konvergence uredništev integracija procesov novičarske produkcije pogosto podreja časopisu ali televiziji, je običajno primarni cilj medijskih organizacij »spreminjanje miselnosti« med novi-

narskim osebjem (glejte Quinn 2009) in s strokovnim usposabljanjem prilagajanje delitve dela za več platform hkrati (glejte Avilés in Carvajal 2008).

Čezoddelčni model je usmerjen v organizacijsko strategijo, kjer je ideal sinergija novičarske produkcije različnih oddelkov, pri čemer poskuša medijska organizacija ohraniti heterogenost procesov v uredništvu in novinarskih vsebin kot blaga. V okviru tega modela novinarji delajo v ločenih oddelkih, toda povezani na podlagi »koordinatorjev« in rutine, vzpostavljene v sodelovanju med oddelki (glejte Avilés idr. 2009). Konvergenca ne razumejo kot cilja, temveč kot idejo, kako z novicami vzpostavljati čezoddelčno sodelovanje. To se v novičarski produkciji odraža z izmenjevanjem informacij in podatkov med novinarji različnih oddelkov, z delom novinarjev za več platform hkrati in (ali) z različnimi oblikami prilagajanja novic, ki so bile prvotno pripravljene za eno platformo, drugi platformi (glejte Erdal 2011). Model, ki običajno temelji na skupnem CMS-ju, prostorskem povezovanju in decentralizaciji moči v odločanju, prinaša novo kompleksnost v delo urednikov, saj od njih zahteva koordinacijo in nadzor zapletenih procesov ne le čezoddelčnega komuniciranja, temveč tudi čezoddelčne novičarske produkcije (prav tam).

V okviru koordiniranega modela procesi konvergenca niso sistematično implementirani niti v komuniciranju med različnimi akterji v uredništvu niti v novičarski produkciji. Oddelki so ločeni – organiziranje in strukturiranje uredništva nista usmerjena v integracijo, temveč so prostorska ureditev, delitev dela in uredniški nadzor vzpostavljeni v skladu s tradicijo v določenem novinarskem okolju (glejte Avilés idr. 2009). Ločnice med na primer časopisnimi in spletnimi oddelki se zdijo težko premostljive znotraj določenih medijskih organizacij. Sodelovanje v novičarski produkciji se v tem modelu v primerjavi z integriranim pojavlja od spodaj navzgor – odvisno je od individualnih interesov posameznih novinarjev. Do sodelovanja prihaja pri posameznih temah, toda ne nujno tudi čezoddelčne produkcije, ampak praviloma čezoddelčnega komuniciranja – predvsem tako, da se novinarji ali uredniki udeležujejo sestankov drugih oddelkov (glejte Erdal 2011).

Zaradi razkoraka med sorodnimi dejavniki, kot sta negotovost na (trans)nacionalnih medijskih trgih (Freedman 2010) in slabljenje avtoritete novinarstva tradicionalnih medijskih organizacij (Gitlin 2009), raznoterimi oblikami konvergenca novinarskih uredništev proučevanje tega globalnega fenomena zahteva kontinuirano empirično obravnavo v specifičnih družbenih kontekstih. Članek zato namerava v tem okviru poglobljeno analizirati dinamiko med prostorom, delom in močjo ter se loteva drugega raziskovalnega vprašanja: *Kako proces konvergenca uredništev preoblikuje ureditev prostora, delitev dela in uredniški nadzor v slovenskih časopisnih organizacijah?* Slovensko novinarstvo časopisnih medijskih organizacij je bilo namreč v dozdajšnjem znanstvenem proučevanju zanemarjeno (glejte Singer 2008; Avilés idr. 2009; Erdal 2011), dozdajšnje redke raziskave v Sloveniji pa so se ukvarjale predvsem z začetnimi fazami procesov konvergenca uredništev (glejte Borko 2008; Vobič 2009), zato poskuša članek zapolniti to raziskovalno vrzel in se pojava konvergenca novinarskih uredništev loteva v zgodovinsko in družbeno specifičnem kontekstu slovenskega novinarstva in medijev.

Metode

Članek poskuša na obe raziskovalni vprašanji odgovoriti na podlagi analize dinamike med strukturo in delovanjem v procesih konvergenca novinarskih

uredništev. Ker se družbeno in zgodovinsko specifičnega pojava ne loteva na podlagi sekundarnih virov, temveč predstavlja rezultate izvirne empirične raziskave, članek prevzema družbenoorganizacijski pristop k proučevanju novinarskega uredništva (glejte Altmeppen 2008) in na podlagi uveljavljenih kvalitativnih metod v raziskovanju konvergence v novinarstvu (glejte Singer 2008) izpeljuje študiji primerov. Raziskava tako ugotavlja, kako se odnosi med upravo, uredništvom in individualnimi novinarji v časopisnih organizacijah odražajo v prostorski ureditvi delovnih okolij, delitvi dela in uredniškem nadzoru. Podobno kot v sodobnem raziskovanju novinarskih uredništev (glejte Paterson in Domingo 2008; Domingo in Paterson 2011) primarni cilj študije ni ponujati empirične posplošitve, temveč razumeti in razložiti posebnosti izbranih primerov. Z upoštevanjem zgodovinsko in družbeno specifičnega razvoja se članek raziskovalno loteva reorganiziranja in prestrukturiranja uredništev v dveh slovenskih časopisnih organizacijah: *Delo* in *Dnevnik*.

Izbrana primera sta vodilni slovenski časopisni organizaciji glede na branost časnikov (Slovenska oglaševalska zbornica 2012a), doseg spletnih strani (Slovenska oglaševalska zbornica 2012b) in obseg dnevne novičarske produkcije (Vobič 2011). *Delo* in *Dnevnik* sta bila ustanovljena v petdesetih letih prejšnjega stoletja kot časopisni organizaciji v »družbeni lasti«, kar je pomembno določalo prevladujoče koncepcije novinarstva, novic in novičarskega dela (glejte Splichal 1992). V zadnjih dvajsetih letih sta se organizaciji razvili v kapitalistični podjetji, kjer je organizacija in struktura uredništva pomembno določena s konfliktno dinamiko med novinarskimi in poslovnimi cilji (glejte Poler Kovačič in Erjavec 2011). Obe časopisni organizaciji sta v procesih reorganiziranja in prestrukturiranja decentraliziranega uredništva – leta 2009 je *Delo* zgradilo svoj skupen delovni prostor (Vobič 2009), medtem ko pri *Dnevniku* postavitve »integriranega uredništva« načrtujejo (Vobič 2011). Tako pri *Delu* kot *Dnevniku* so glavne spremembe procesov konvergence uredništva usmerjene v odnos med časopisnimi redakcijami in spletnim oddelkom – ne le na ravni komuniciranja, temveč tudi novičarske produkcije (Delo 2008, 2010; Poler Kovačič idr. 2010; Vobič 2011). Članek se zato pojava konvergence uredništev loteva skozi prizmo obeh spletnih oddelkov, pri čemer uporablja tri kvalitativne metode: opazovanje z udeležbo v uredništvih, analizo strateških dokumentov časopisnih organizacij in poglobljene intervjuje s spletnimi novinarji in uredniki.

Opazovanje z udeležbo se je uveljavilo kot najustreznejša metoda za raziskovanje organizacije in strukture novinarskih delovnih okolij ter analiziranje razkoraka med formaliziranimi oblikami novičarskega dela in individualnim delovanjem novinarjev (glejte Singer 2008; Quandt 2008; Paterson 2009). Opazovanje z udeležbo je omogočilo raziskovalcu, da je z »neposrednim pričanjem« (Domingo 2008) in »neprečiščenim vpogledom« (Quandt 2008) proučeval procese in odnose v spletnih oddelkih *Dela* in *Dnevnika* ter prepoznaval prostorsko ureditev, delitev dela in uredniški nadzor v izbranih časopisnih organizacijah. Avtor je od poznega septembra do poznega decembra 2010 v uredništvih *Dela* in *Dnevnika* preživel 43 delovnih dni. Da bi lahko prepoznaval vrzeli med uradnimi obljubami, uveljavljenimi strukturami in institucionaliziranimi odnosi na eni strani ter empirično realnostjo na drugi, je avtor preklapljal med dvema raziskovalnima vlogama (glejte Hansen idr. 1998, 51, 52): prvič, z vlogo udeleženca kot opazovalca je avtor prakso novinarjev opazoval z intimnega gledišča, toda hkrati je opravljal delo novinarja,

zato je bil pri zasledovanju raziskovalnega zanimanja manj fleksibilen; drugič, z vlogo opazovalca kot udeleženca je avtor težje pridobil članstvo v profesionalni skupini, toda ravno zaradi tega je na terenu lahko namenil več pozornosti uresničevanju raziskovalnih ciljev.

Med opazovanjem je avtor analiziral tudi ducat internih dokumentov ter zbrane podatke in informacije o formalni strukturi uredništva in organizaciji procesov v njem primerjal s tistimi, ki jih je zbral med opazovanjem. Članek dokumente razume kot »sredstva konstruiranja specifičnih različic realnosti« (Flick 2006) in kot »odseve komuniciranja« (Yin 2003) znotraj časopisnih organizacij *Delo* in *Dnevnik*. Tovrstno razumevanje je pomembno vplivalo na analizo zbranih dokumentov, predvsem delovnih protokolov in preteklih strateških listin, s katero je avtor prepoznal dinamiko med tradicijo in tranzicijo v procesih konvergence uredništev. Pri prepoznavanju empiričnih vzorcev je upošteval, zakaj so določene dokumente pripravili pri *Delu* oziroma *Dnevniku* in kakšen je bil organizacijski kontekst, v katerem so jih izdelali. Članek v analizi dokumente sprejema kot dokaze, ki odslikavajo komuniciranje različnih akterjev v obeh časopisnih organizacijah z namenom doseganja določenih ciljev.

Po koncu opazovanja je avtor izvedel 18 poglobljenih intervjujev z zdajšnjimi zaposlenimi v spletnih oddelkih *Delo.si* in *Dnevnik.si*, ki jih je izbral glede na formalno strukturo odločanja, ter ugotavljal, kako z opazovanjem prepoznane pojave interpretirajo novinarji in uredniki. Intervjuji z desetimi spletnimi novinarji *Delo.si* in *Dnevnik.si*, dnevnimi spletnimi uredniki, izvršnima urednicama *Delo.si* in *Dnevnik.si*, vodji projektov »integracije« pri *Delu* in *Dnevniku* ter odgovorno urednico časnika *Delo*¹ so imeli tri temeljne značilnosti (glejte Flick 2006): »problemska osredinjenost«, tj. raziskovalčevo osredinjenje na ustrezne probleme – v našem primeru so to manifestacije trendov spletnega novinarstva; »usmerjenost k subjektu«, tj. (pre)oblikovanje intervjujev glede na subjekt raziskovanja – v našem primeru so to časopisne medijske organizacije in njihovi akterji; »usmerjenost k procesu raziskovanja«, tj. poznavanje problema raziskovanja in prilagajanje njemu. Na podlagi teh kriterijev je avtor sestavil okvirni seznam vprašanj, ki mu ni neomajno sledil, temveč ga je med intervjuji uporabljal kot fleksibilno orodje, s katerim je lahko vodil teoretsko zasnovane in kontekstualizirane pogovore.

Rezultati

Raziskava v uredništvih *Dela* in *Dnevnika* je z metodami opazovanja z udeležbo, analize dokumentov in poglobljenih intervjujev pokazala, da procesi konvergence kljub prostorskim posegom niso znatno spremenili delitve dela, procesov odločanja in uredniškega nadzora v uredništvih, vzpostavljenih s tradicijo decentraliziranih novinarskih delovnih okolij. Čeprav poglobljeni intervjuji kažejo precejšnje razlike v razumevanju pojavnosti konvergence novinarskih uredništev *Dela* in *Dnevnika*, kar sicer pomembno določa konceptualizacijo sprememb procesov in odnosov v obeh uredništvih, rezultati opazovanja z udeležbo razkrivajo, da so obravnavanim časopisnim organizacijam skupni nizka delitev dela in uniformiranost novičarske delovne sile, sploščena vertikalna in decentralizirana horizontalna struktura odločanja ter pojav urednikov menedžerjev in z njim povezan šibak uredniški nadzor nad vsebinami, kar je posebej izrazito v spletnih oddelkih *Delo.si* in *Dnevnik.si*. Rezultati družbenoorganizacijske študije tako kažejo, da skozi prizmo obeh

spletnih projektov težko govorimo o *Delu* in *Dnevniku* kot o sodobnih časopisnih organizacijah – analiza podatkov, pridobljenih s kombinacijo naštetih metod, namreč nakazuje organizacijsko nezainteresiranost časopisnih organizacij za *Delo.si* in *Dnevnik.si*. V obeh oddelkih in v sodelovanju z njima namreč ni vzpostavljene trdne strukture odločanja in ni dogovorjenega reda odgovornosti, zaradi izostanka razvojnih strategij in koordinacije sta čezoddelčno komuniciranje in novičarska produkcija prepuščena posameznim novinarjem v časopisnih oziroma spletnih oddelkih.

Razumevanje konvergence uredništev: linearni pristop pri *Delu*, nelinearni pri *Dnevniku*

Intervjuji z glavnimi odločevalci v uredništvih in analiza dokumentov obeh medijskih organizacij nakazujejo, da pri *Delu* in *Dnevniku* različno razumejo procese konvergence ter da so predvideli različne posledice reorganiziranja in prestrukturiranja uredništev. Čeprav se intervjuvani novinarji zavedajo kompleksnosti dela uredniških in poslovnih odločevalcev, v svojih odgovorih poudarjeno dvomijo o formalno predstavljenih razlogih projektov konvergence uredništev. V obeh uredništvih etnografska študija ob tem kaže, da implementacija inovacij in spreminjanje tradicije nista determinirana s tehnologijo ter da naturalizacija avtomatizma med prostorom, močjo in delom sama po sebi v časopisno organizacijo ne prinaša konsenza.

Pri *Delu* je konvergenca uredništva v strateških dokumentih in intervjujih z odločevalci opredeljena kot kontinuum s predvidenimi »stopnjami« (Delo 2010) – od »skupnega prostora«, »skupnega sistema za upravljanje z besedili« do »skupnega informacijskega pogona« (odgovorni urednik *Dela* [2003–2006, 2008–2009]). Tovrstno linearno razumevanje konvergence kot »niza majhnih korakov do velikega cilja« (novinar *Delo.si* A)² predpostavlja konsenz med upravo, uredniki in novinarji ter neizogibno organsko transformacijo in »boljšo izkoriščenost obstoječih novinarskih potencialov v instituciji« (Delo 2010). Toda že leta 2008 sta sindikat in aktiv novinarjev *Dela* nasprotovala projektu zaradi strahu pred »racionalizacijo« oziroma »zmanjševanjem uredniško-novinarske ekipe« (Delo 2008). Prav tako analiza intervjujev v spletnem oddelku kaže na zadržanost do procesov konvergence pri *Delu*, češ da »ne poteka dobro« (dnevni urednik *Delo.si* [2009–2012]), da se je »začela narobe« (izvršna urednica *Delo.si* [2004–2009]) in da gre za »pravljico« (novinar *Delo.si* A). Analiza intervjujev razkriva dva prepletena dejavnika, zakaj projekt članov *Delo.si* ni združil v konsenzu. Intervjuvanci kot glavni negativni dejavnik omenjajo pogoste menjave uprav in odgovornih urednikov, kar je po mnenju nekaterih »največji problem *Dela*« (izvršna urednica *Delo.si* [2009–2010]): »V zadnjih petih letih smo imeli šest uprav, tudi odgovorni uredniki so se menjavali. Vsako novo vodstvo prinaša nove ideje in nove prioritete, pri čemer se nekateri procesi kar končajo.« Drugič, s tem povezan je po mnenju intervjuvancev tudi drugi pomemben dejavnik, in sicer primanjkljaj strateško premišljenega delovanja uprave in uredništva. Pravijo namreč, da »podiranje zidov ni dovolj« (izvršna urednica *Delo.si* [2004–2009]) in da »nihče natanko ne ve, kako naj splet in tisk sodelujeta« (izvršna urednica *Delo.si* [2009–2010]). Podobno meni tudi spletni novinar *Dela* B: »Integracija je sicer mogoča, toda na *Delu* se je vse zgodilo in končalo prehitro. Moral bi biti postopen in premišljen proces, ki bi bil usmerjen predvsem v spreminjanje miselnosti.«

Pri *Dnevniku* analiza dokumentov ter intervjuji s poslovnimi in z novinarskimi odločevalci kažejo, da je na ravni organizacije prevladujoč nelinearni pristop k razumevanju konvergence uredništva. Konvergenca je namreč strateško razumljena kot odprt proces, ki deluje na različnih ravneh in med različnimi akterji znotraj časopisne organizacije ter prinaša različne posledice, pri čemer je pomembnejša koordinacija sprememb kot determinizem prostorske preureditve in tehnoloških zmožnosti. »Skupno uredništvo ni nujno prva točka sprememb.« /.../ Vseeno načrtujemo, da bi v tretjem nadstropju, kjer je zdaj prazna hala, izgradili integrirano redakcijo. Toda doseči moramo dogovor z lastnikom glede te investicije,« pravi koordinator procesa integracije pri *Dnevniku* in nekdanji odgovorni urednik [2002–2009]. Podobno meni tudi izvršna urednica pri *Dnevnik.si* [2010–2011], ki ugotavlja, da mora hkrati teči več procesov: »Integracija pomeni hkrati resistematizacijo delovnih mest, preplet informacijskih sistemov v skupni sistem in tudi prostorsko spreminjanje uredništva. /.../ Kdor se loteva tega projekta, mora biti seznanjen z vsemi deli organizacije – od tiska, spleta, prilog in tudi trženja.« Zaradi »velikega skepticizma med uredniki in novinarji« leta 2007, ugotavlja koordinator procesa integracije pri *Dnevniku*, so se odločili, da najprej začnejo spodbujati čezoddelčno sodelovanje in da pozneje prostorsko spreminjajo uredništvo. V primerjavi z *Delom* so novinarji pri *Dnevniku* manj zadržani do projekta. »Zavedamo se, da bo integracija prinesla nekatere dobre in tudi nekoliko manj dobre spremembe. Preprosto ni druge izbire« (namestnik izvršne urednice *Dnevnik.si* [2011–2012]). Podobno ugotavlja tudi nekdanji odgovorni urednik *Dnevnika* [2002–2009]: »Včasih je bilo tako, da so me novinarji čudno gledali, ko sem govoril o konvergenki. Na integracijo so gledali kot na nekaj, čemur bi se bilo dobro izogniti. Zdaj me čudno gledajo, če ničesar ne povem o integraciji. Vsi vedo, da je to prava pot k spremembi.«

Prostorska ureditev: skupno okolje pri *Delu*, ločeni prostori pri *Dnevniku*

Različno razumevanje konvergence uredništev pri *Delu* in *Dnevniku* je glede na rezultate opazovanja in intervjujev pomembno povezano s prostorsko (pre)ureditvijo novinarskih delovnih prostorov v obeh časopisnih organizacijah. Pri *Delu* so zgradili skupen uredniški prostor, v katerem naj bi novinarji, uredniki in drugi delavci v sodelovanju pripravljali tako časopisne kot spletne novice, s čimer naj bi presegli razdrobljenost urednikovanja in togost odločanja v decentraliziranih uredništvih. Pri *Dnevniku* prostor v procesih konvergence nima osrednjega pomena, čeprav so spletni oddelek nedavno preselili bližje centralni redakciji, da bi spodbudili čezoddelčno sodelovanje, ki je v tradiciji decentraliziranja novinarskega delovnega okolja omejeno na formalno vertikalno hierarhijo odločanja.

Časopisna organizacija *Delo* je leta 2009 novinarsko produkcijo preselila iz razdrobljenega novinarskega delovnega okolja v skupno uredništvo s površino okoli 2400 kvadratnih metrov (*Delo* 2010). Stroški dokupa novih delovnih prostorov v drugem nadstropju stolpnice, gradnja uredništva ter programska in strojna oprema so dosegli tri milijone evrov (odgovorni urednik *Dela* [2003–2006, 2008–2009]). Skupni prostor je prvi korak proti »enotnemu informacijskemu pogonu, iz katerega bi črpale tiskane in spletne publikacije«, posledica tega pa bi bile tudi »hitrejše, popolnejše in enotnejše informacije, s pametno uporabo resursov, da se delo ne bo podvajalo« (prav tam). Toda pri *Delu* je skupni prostor po besedah članov spletnega oddelka pomenil »velik kulturni šok« za člane časopisnih in spletnih

oddelkov (izvršna urednica *Delo.si* [2009–2010]). »Mnogim je bilo težko zapustiti majhne pisarne in začeti delati v ogromnem skupnem prostoru. /.../ Poleg tega so prihajale zahteve, da morata tisk in splet sodelovati, toda nihče ni natanko vedel, kako« (prav tam). Intervjuvanci iz spletnega oddelka se bolj kot ne strinjajo, da skupni prostor sam po sebi ni prinesel večje spremembe v sodelovanju med časopisnimi redakcijami in *Delo.si* – vodstvu tako očitajo, da ni navodil, kako spremeniti rutine, da bi izboljšali čezoddelčno novičarsko produkcijo, in da ni postavljenega skupnega računalniškega sistema za urejanje vsebin. Nekdanji dnevni urednik *Delo.si* [2009–2012] na primer poudarja, da zaradi manka strateškega vodenja »ni konkretnih rezultatov« in da so »denar vrgli skozi okno«, pri čemer nekdanja izvršna urednica *Delo.si* [2004–2009] ugotavlja, da so »delovni prostori sicer združeni, toda zaradi tega še ni močnejših vezi med njimi. /.../ Uredništva ne moreš integrirati zgolj tako, da podreš stene«.

Leta 2010 se je spletni oddelek *Dnevnik.si* preselil iz petega nadstropja, kjer prevladujejo prostori oglasnega trženja, v tretje nadstropje poleg centralne redakcije. »To ni dolgoročna rešitev, saj smo se za selitev odločili *ad hoc*. Spletni oddelek je potreboval več prostora, zato smo jih preselili v tretje nadstropje, kjer ga je več. Toda še vedno so med centralno redakcijo in spletnim oddelkom zidovi in hodnik« (odgovorni urednik *Dnevnika* [2002–2009]). Intervjuvanci pri *Dnevnik.si* poudarjajo, da je prostorska bližina »deska«, kjer vsak dan sprejemajo glavne odločitve o časopisni novičarski produkciji, pomembna simbolna odločitev vodstva in je vsaj deloma izboljšala čezoddelčno sodelovanje v sicer še vedno procesno in prostorsko decentraliziranem uredništvu.

»Zdaj je med nami zgolj hodnik. Lahko greš do centralnega deska in odgovornega urednika vprašati, kar se ti zahoče. Zgoraj smo bili odrezani od dogajanja. /.../ Zdaj lahko nekatere zadeve delamo skupaj s časopisnimi novinarji – precej lažje je zdaj to. Če ne drugega, se poznamo po imenih in obrazih. Sodelovanje je ključno, zato nas bodo morali kmalu začeti obravnavati kot enakopravne člane uredništva« (novinar *Dnevnik.si* A).

Intervjuvani spletni novinarji in uredniki poudarjajo različno – eni pravijo, da je sodelovanje med časopisom in spletnim oddelkom »vedno boljše« (izvršni urednik *Dnevnik.si* [2010–2011]), medtem ko drugi zatrjujejo, da »sodelovanja ni« (novinar *Dnevnik.si* B). Ob tem nekateri intervjuvanci poudarjajo, da »četudi bi stene med deskom in spletnim oddelkom podrli s krampom«, to ne bi prineslo znatnih sprememb v procesih novičarske produkcije.

Delitev dela: uniformnost znotraj oddelkov in togost čezoddelčnega sodelovanja

Kljub različnemu razumevanju procesov konvergence uredništva in različnima prostorskima ureditvama zbrani empirični podatki pri *Delu* in *Dnevniku* nakazujejo podobnosti med uredništvoma skozi prizmo delitve dela. Znotraj oddelkov *Delo.si* in *Dnevnik.si* prevladujejo decentralizirana horizontalna struktura odločanja ter uniformnost in standardizacija novičarskega dela. V tem kontekstu je tudi čezoddelčno sodelovanje pri *Delu* in *Dnevniku* prepuščeno pripravljenosti in pobudam posameznih časopisnih in spletnih novinarjev, kar kaže na ohranjanje tradicije novinarja kot vsestranskega delavca.

Empirični podatki, zbrani z etnografskimi metodami pri *Delu* in *Dnevniku*, kažejo na razkorak med formalno horizontalno strukturo odločanja in delitvijo dela v spletnih oddelkih, pri čemer je prevladujoči proces standardiziranje in uniformiranje novičarske delovne sile. Pri *Delu* spletni novinarji običajno sami zbirajo, selekcionirajo in upovedujejo novice ter pogosto tudi razporejajo prispevke na spletnih straneh, čeprav so formalno to naloge izvršnega spletnega urednika in dnevnih urednikov. »Vsak mora delati vse,« pravi novinar *Delo.si* C in poudarja, da morajo spletni novinarji prevzemati odgovornost tudi za odločitve, ki jih formalno ne morejo. Holistično razumevanje novičarskega dela se udejanja tudi v spletnem oddelku *Dnevnik.si*, in sicer v nalogah spletnega redaktorja, vlogo katerega izmenjuje opravljajo vsi spletni novinarji razen novincev v oddelku. Spletni redaktor namreč pripravlja agendo novičarske produkcije čez dan, deli naloge med dežurnimi spletnimi novinarji, znanimi tudi kot »novinarji prevajalci« (izvršni urednik *Dnevnik.si* [2007–2010]), spremlja delo tiskovnih agencij in drugih medijev ter občasno pripravlja tudi prispevke. »Ko delam kot redaktor, delam vse, kar počne dežurni spletni novinar, in še več. Torej prevajam tuje novice in sproti čistim novice na STA (*Slovenska tiskovna agencija*, op. a.). Poleg tega drugim pošiljam naloge, da je nek red« (novinar *Dnevnik.si* B). Ob tem opazovanje z udeležbo kaže, da morajo spletni novinarji *Dela* in *Dnevnika* »primarno zagotavljati hitrost produkcije« (izvršna urednica *Delo.si* [2009–2010]), zato prispevke običajno upovedujejo tako, da besedila časopisnih kolegov opremijo s fotografijami in hiperbesedilnimi povezavami ter jih prenesejo v splet, preoblikujejo agencijske novice po načelu »kopiraj in prilepi« ali prevajajo že objavljene novice tujih medijev – tudi z uporabo prevajalskih orodij, kot je Google Prevajalnik. Nizka stopnja delitve dela je najočitnejša ob sobotah in nedeljah, ko je večino dneva za novičarsko produkcijo v spletu zadolžen en spletni novinar – »superman« (novinar *Delo.si* A). »Tokrat je popolnoma noro. Prisiljen si razmišljati samo o vodilnih zgodbah in nekatere moraš preprosto izpustiti« (prav tam).

Čezoddelčno sodelovanje se pri *Delu* in *Dnevniku* formalno usklajuje na jutranjih uredniških sestankih oziroma kolegijih, vendar kot kažejo rezultati opazovanja, je predvsem od pripravljenosti in pobud posameznih spletnih in časopisnih novinarjev odvisno, kako se bodo procesi konvergence izrazili. »Če slučajno našega predstavnika ne bi bilo na uredniškem kolegiju zjutraj ob desetih, nas nihče ne bi pogrešal. /.../ Poskušamo sodelovati, a nismo obravnavani kot enakopravni« (novinar *Delo.si* C). Poleg tega nekdanja izvršna urednica *Delo.si* [2009–2010] pravi, da so bili poskusi o vpeljavi uredniškega sestanka zgodaj zjutraj, na katerem bi lahko določili časopisne in spletne uredniške smernice ter delo razdelili čezoddelčno, neuspešni. »Ni smiselno imeti prvi skupni sestanek šele ob desetih – v spletu se novice pripravljajo že štiri ure. /.../ Tako bi vse skupaj lažje uskladili, ne pa da se spletne novice prejšnjega dne pojavljajo zjutraj v časopisu« (prav tam). Intervjuvani člani spletnega oddelka *Dnevnik.si* se bolj kot ne strinjajo, da so procesi konvergence prinesli vsaj občasno sodelovanje med časopisnim in spletnim delom medijske organizacije, toda »prinesli so manj, kot smo pričakovali« (namestnik izvršne urednice *Dnevnik.si* [2010–2012]), in da gre predvsem za proces »od spodaj navzgor, ki ni usmerjen, temveč tog« (novinar *Dnevnik.si* A). »Če se je sodelovanje med tiskom in spletom izboljšalo, se je izboljšalo zaradi nas, in ne zaradi odgovornega urednika ali kogar koli drugega. Mi, spletni novinarji, smo ga izboljšali, ker smo časopisnim kolegom toliko težili, da nam zdaj nekateri posredujejo informacije že s terena«

(prav tam). Čezoodelčno sodelovanje se je izboljšalo bolj v smislu komuniciranja kot oblikovanja skupne rutine, kažejo rezultati opazovanja. Na primer pri *Dnevnik.si* je namreč podobno kot pri *Delo.si* v uredništvu aktiven poseben mobilni telefon, na katerega kličejo časopisni novinarji s terena in posredujejo zadnje informacije. »Nekateri to počno, nekateri ne,« pravi novinar *Dnevnik.si* C in se strinja z novinarjem *Delo.si* A, da je »sodelovanje s časopisnimi novinarji odvisno predvsem od osebnih odnosov. Časopisni novinarji, ki so prej delali za splet, to praviloma počno. /.../ Ni pa obvezno to početi«.

Uredniški nadzor: sploščena vertikalna struktura odločanja, decentralizacija urednikovanja in uredniki menedžerji

Študija kaže, da v novičarski produkciji *Dela* in *Dnevnika* prevladuje šibak uredniški nadzor in da je vertikalna struktura odločanja sploščena, kar je posebej izrazito v spletnih oddelkih obeh časopisnih organizacij. Spletni novinarji tako pomembne vsebinske odločitve sprejemajo brez uredniškega posvetovanja – odgovorna urednika tiskanih izdaj ter izvršni uredniki *Delo.si* in *Dnevnik.si* praviloma namreč ne sodelujejo v procesih odločanja, ki potekajo po jutranjih uredniških sestankih oziroma kolegijih. Avtor tako v obeh spletnih oddelkih prepozna porast menedžerskih zadolžitvev in z njim povezan pojav decentraliziranega urednikovanja, saj je avtoriteta odločanja razpršena med člane spletnih oddelkov *Delo.si* in *Dnevnik.si*.

Na vrhu odločevalske vertikalne strukture spletnih oddelkov pri *Delu* in *Dnevniku* je formalno odgovorni urednik tiskanega časopisa, toda rezultati opazovanja z udeležbo kažejo, da je le redko prisoten pri vsebinskih odločitvah v spletni novičarski produkciji. Intervjuvani novinarji *Delo.si* pravijo, da odgovorna urednica *Dela* nima »prav nobene vloge« v spletni novičarski produkciji (dnevni urednik *Delo.si* [2009–2012]), da jo »malo briga« za spletne novice (novinar *Delo.si* B) in da »sploh ne pozna svojih novinarjev« (novinar *Delo.si* C). Tako na primer novinar *Delo.si* D poudarja, da »nikoli nikogar niti pozdravi ne« in to povezuje z institucionalno marginalnostjo spletnega oddelka: »Če gre prva med enakimi, to je odgovorna urednica, mimo nas, ne da bi pozdravila, potem jaz razumem, da se časopisni novinarji ne ukvarjajo z nami. /.../ Manjvrednost je sinonim za *Delo.si* pri *Delu*.« V dobrem mesecu opazovanja z udeležbo pri *Dnevniku* v. d. odgovornega urednika ni bil niti enkrat v delovnem prostoru spletnih novinarjev. »Z enim od nekdanjih odgovornih urednikov smo se enkrat srečali v kadalnici in to je bilo to. /.../ S trenutnim odgovornim urednikom praktično nimamo stikov. /.../ Videti je, da je splet nekaj, kar je odveč« (novinar *Dnevnik.si* B). Izvršni urednik *Dnevnik.si* poudarja, da je odsotnost odgovornega urednika iz odločanja v spletnem oddelku običajna: »On pomaga usklajevati delo in poslovanje različnih oddelkov in je tisti, ki mora sprejemati najtežje odločitve ter opozarjati na največje probleme in napake.« Odgovorna urednica časnika *Delo* [2009–] priznava, da veliko ne sodeluje pri nastajanju *Delo.si* in ga označuje za »privesek« tiskane izdaje: »Prevzemam krivdo. Res je, priznam. Res je. /.../ Tako kot drugi, moram tudi jaz spremeniti miselnost. Vsak dan delamo skupaj, toda iluzorno bi bilo pričakovati, da bi bil ves čas zraven pri nastajanju spleta. Za stik imam izvršnega urednika.«

Analiza intervjujev in podatkov, zbranih z opazovanjem, kaže, da sta funkciji izvršnega urednika *Delo.si* in *Dnevnik.si* razpeti med menedžerske in uredniške

naloge. Spletni novinarji v intervjujih zatrjujejo, da je izvršna urednica *Delo.si* »šefica, odgovorna za denar« (novinar *Delo.si* C), in da »tu ni zato, da bi sprejemala vsebinske odločitve« (novinar *Delo.si* B). »Urednik je prezaposlen s tržnimi zadevami, skrbi za razpored in rešuje težave, ko nihče ne želi delati čez vikend. Poleg tega spremlja statistiko in predlaga razpored prispevkov na naslovnici« (novinar *Delo.si* B). Tudi *Dnevnikovi* spletni novinarji in uredniki se bolj kot ne strinjajo, da je *Dnevnik.si* »uredniško zanemarjen« (namestnik izvršne urednice *Dnevnik.si* [2010–2012]) in da je izvršna urednica *Dnevnik.si* zelo redko prisotna pri najtežjih vsebinskih odločitvah. Novinar *Dnevnik.si* D na primer pravi, »da je ves čas na sestankih. Ne vem, ali sploh prebere, kaj napišem. Včasih je samo 'zdravo', ko pridem v službo, in 'adijo', ko grem«. Obe intervjuvani izvršni urednici priznata, da je njuna prva naloga skrbeti za proračun uredništva, vsebinske odločitve so drugotnega pomena.

V tem kontekstu spletni novinarji *Dela* in *Dnevnika* poudarjajo, da »pravzaprav ni nobenega uredniškega nadzora nad odločitvami« (novinar *Delo.si* A; namestnik izvršne urednice *Dnevnik.si* [2010–2012]) in »da so sami svoji šefi« (spletni novinar *Delo.si* C). Decentralizacijo uredniškega odločanja potrjujejo tudi rezultati opazovanja z udeležbo, ki kažejo, da dežurni člani spletnega oddelka pogosto odločitve, kaj objaviti in kako upovediti prispevek, pogosto sprejemajo kolektivno. Novinar *Delo.si* C na primer pravi: »Naše sodelovanje je odlično, prijateljsko. /.../ Hkrati je grozno, da pravzaprav nimamo urednika. Ves čas bi moral biti nekdo, ki bi bedel nad tem, kaj počnemo in kaj objavljamo. /.../ Urednik bi moral biti ves čas na voljo, če ga oziroma jo potrebujemo.« Podobno meni tudi namestnik izvršne urednice *Dnevnik.si* [2010–2012]: »Novinarji si pogosto razdelijo delo med seboj in se odločijo za objavo nečesa, čeprav urednika ni zraven – še posebej popoldan, ko gre urednik domov. Ne gre drugače, kot da odločitve sprejemamo sami. Vsekakor pa je vzpostavljena neformalna hierarhija – nekdo, ki ima več izkušenj ali morda več znanja, se navadno odloči.«

Razprava in zaključek

Z raziskovanjem spreminjajoče se tradicije uredništev slovenskih časopisnih organizacij ter analizo sprememb prostorske ureditve delovnih prostorov, delitve dela in uredniškega nadzora v časopisnih organizacijah *Delo* in *Dnevnik* študija potrjuje ugotovitve drugih raziskav (Boczkowski 2004; Deuze 2007; Paterson in Domingo 2008; Domingo in Paterson 2011), in sicer, da je v sodobnosti vse težje prepoznati tradicionalno strukturo in organizacijo uredništev v posameznih državah, saj procesi konvergence prinašajo družbeno specifično ureditev novinarskih delovnih prostorov, še posebej v kontekstu prostorskega in procesnega vpenjanja spletnih oddelkov v uredništva. Ob tem članek z raziskavo pri *Delu* in *Dnevniku* ugotavlja, da konvergenca uredništev ni uniformen in tehnološko determiniran proces, temveč prepozna kompleksno artikulacijo med prostorom, delom in močjo, pri čemer tradicija decentraliziranega uredništva v slovenskih časopisnih organizacijah ni odpravljena, temveč pomembno določa tranzicije v obeh delovnih okoljih, še posebej v njunih spletnih oddelkih.

S proučevanjem prvega raziskovalnega vprašanja, kako se tradicija organiziranja in strukturiranja novinarskih delovnih okolij odraža v procesih konvergence uredništev slovenskih časopisnih organizacij, študija ugotavlja, da inovacije konver-

gence pri *Delu* in *Dnevniku* imitirajo delitev dela, uredniški nadzor in čezoddelčne odnose, ki so značilni za tradicionalno decentralizirana uredništva. Rezultati pri tem kažejo, da je slovenska tradicija decentraliziranih uredništev v procesu preoblikovanja, toda ne v smeri izumljanja »nove« tradicije uredništev, temveč prej kot posledica spreminjanja »starega« s spodbujanjem, kot pravi Deuze (2008) »fleksibilizacije« in »individualizacije«, s katerima institucionalni dejavniki izgublajo substanco in pomen. Čeprav sta se pri *Delu* in *Dnevniku* oblikovala različna pristopa k procesom konvergence ter različno razumevanje pomena prostorske (pre)ureditve novinarskih delovnih okolij, gre namreč za podobni uredništvu skozi prizmo delitve dela in uredniškega nadzora v spletnih oddelkih ter čezoddelčnega sodelovanja. Te ugotovitve v uredništvih tako ne nakazujejo razkroja »stare« rutine, temveč njihovo preoblikovanje v kontekstu poznomodernega novičarskega dela (glejte Boczkowski 2004; Deuze 2008; Singer 2008) in tako nakazujejo proces, ki ga Giddens (2002) imenuje »detradicionalizacija«. Pri *Delu* in *Dnevniku* namreč ne gre za ukinjanje tradicije decentraliziranega uredništva, temveč za njeno rekonstrukcijo, ko v procesih prostorskega, procesnega in vsebinskega povezovanja časopisnih in spletnih oddelkov ključno vlogo igrajo koncepti heterogenosti, individualizacije in fragmentacije.

Avtor z raziskovanjem drugega raziskovalnega vprašanja, kako proces konvergence uredništev preoblikuje ureditev prostora, delitev dela in uredniški nadzor v slovenskih časopisnih organizacijah, ugotavlja, da sta proučevani časopisni organizaciji institucionalno usmerjeni v različna modela konvergence uredništva – *Delo* v integrirani, *Dnevnik* pa v koordinirani model (glejte Meier 2007; Avilés in Carvajal 2008; Avilés idr. 2009; Erdal 2011). Toda ugotovitve raziskovanja dinamike med strukturo in delovanjem kažejo na izostanek strateškega vodenja projektov konvergence k določenim novinarskim in (ali) poslovnim ciljem, ki poleg prostorskega približevanja spletnih oddelkov odločevalskemu središču dnevne časopisne produkcije prinaša tudi kaotično delitev dela med spletnimi novičarskimi delavci in prevlado holizma v njihovem delu, šibak uredniški nadzor nad vsebino zaradi preobremenjenosti s poslovnimi odločitvami in z decentralizacijo urednikovanja pri *Delo.si* in *Dnevnik.si* ter togost sodelovanja med časopisnimi in spletnimi oddelki obeh časopisnih organizacij, kar lahko povzroči znatne posledice za novinarstvo in družbeno življenje.

Rezultati študije konvergence uredništev pri *Delu* in *Dnevniku* v tem kontekstu nakazujejo »novo poglavje v industrializaciji novinarstva« (Deuze in Fortunati 2011, 117). Projekta konvergence sta namreč usmerjena v uniformiranje delovne sile in standardiziranje procesov novičarskega dela, pri čemer je pomembnejši menedžerski nadzor kot uredniška presoja. Novinarstvo v tem procesu izgublja kognitivni značaj in se sprejema kot preprosta oblika dela, novinarji pa kot prilagodljiva in gibljiva delovna sila. Izostanek strategij razvoja uredniškega odločanja in poudarjanje pomena menedžerskega odločevanja v uredništvih nakazujeta na pojav, ki ga Deuze in Fortunati (2011, 118) imenujeta »proces postindustrializacije novinarstva«, ki po eni strani s homogeniziranjem zadolžitvev in znanja novičarskih delavcev prinašata idejo njihove »zamenljivosti« ter s spodbujanjem »serijske produkcije« zmanjšujeta kakovost novinarskih vsebin tradicionalnih medijskih organizacij (prav tam). Hkrati te družbenoorganizacijske spremembe pri *Delu* in *Dnevniku* prinašajo tudi pomembne identitetne posledice za novinarje kot akterje,

katerih glavna naloga bi morala biti »povezovanje ljudi s političnim življenjem« (Dahlgren 2009, 147). Čeprav globalni trendi konvergence uredništev pod vprašaj postavljajo ločeno identiteto in prakso časopisnih, radijskih, televizijskih in spletnih novinarjev, empirični izsledki v *Delo.si* in *Dnevnik.si* kažejo na precejšnjo organizacijsko divergenco. V tem kontekstu Deuze (2008, 199) piše, da so spletni novinarji na nekakšni »nikogaršnji zemlji« in da je njihova identiteta »nenehno v delu« – delajo namreč za »prestižne novinarske znamke, a vseeno niso prepoznani kot polnopravni člani profesije«. V času, ko člani občinstva prevzemajo vedno pomembnejšo vlogo v posredovanju informacij (Project for Excellence in Journalism 2012), se zdi, da »kriza novinarske identitete« (Poler Kovačič 2005) pridobiva nove dimenzije, ki lahko dolgoročno vplivajo na komuniciranje in participacijo v političnem življenju. Študija namreč poleg tega kaže, da procesi konvergence uredništev *Dela* in *Dnevnika* paradoksalno utrjujejo decentralizacijo moči v uredniškem odločevanju, čezoddelčno sodelovanje na podlagi pobud posameznih novinarjev ter oblikovanje začasnih in gibljivih »minikultur s specifičnimi principi in prakso« (Deuze 2007). Zaradi zahtev po hitrosti in kontinuirani produkciji novic so se v spletnih oddelkih prisiljeni zatekati k skrajno rutiniziranim procesom – preoblikovanju agencijskih novic, prevajanju že objavljenih vsebin drugih medijev in prenašanju prispevkov časopisnih kolegov na spletno stran, ki jih posledično spremljata »razmah mimi-krije« v novinarstvu (Boczkowski 2009) in »paradoks sodobnega novinarstva – več izdaj pokriva manj zgodb« (Project for Excellence in Journalism 2006). Tovrstno oženje fokusa novinarstva tradicionalnih medijev je lahko pogubno za politično participacijo in kulturno življenje v stalno spreminjajoči se poznomoderni družbi – posebej v kontekstu nevarnosti fragmentacije javne sfere in prevlade »multiepis-temičnega reda« (Dahlgren 2009, 49).

Konvergenca pri *Delu* in *Dnevniku* skozi procese prostorskega, procesnega in vsebinskega povezovanja časopisnih in spletnih oddelkov ne prinaša »novega« uredništva, ampak »staro« retradicionalizira skozi koncepte heterogenosti, individualizacije in fragmentacije v prostorski ureditvi, delitvi dela in uredniškem nadzoru. Ozek vpogled pričujoče študije nakazuje, da je konvergenca v novinarstvu heterogen fenomen, ki zahteva nadaljnje teoretsko poglobljanje in empirično raziskovanje – v različnih kontekstih in dolgoročno. Novinarsko uredništvo je namreč delovni prostor, ki je v stalni tranziciji in ideja konvergence uredništev ne pomeni njenega konca. Konvergenca uredništev namreč ni zgolj tehnološko pogojen proces, ampak odraz artikulacije med tehnologijo in novinarstvom ter sledenja specifičnim in pogosto konfliktnim odnosom med novinarskimi in tržnimi normami v določeni medijski organizaciji, ki so v času »postindustrializacije novinarstva« (Deuze in Fortunati, 2011) in »krize avtoritete novinarstva« (Gitlin 2009) verjetno bolj negotovi kot kadar koli prej.

Opombe:

1. V. d. odgovornega urednika časnika *Dnevnik* je sodelovanje v raziskavi odklonil. V obrazložitvi je zapisal: »Res sem urednik tako papirja kot spletne izdaje, vendar bi vam ona (izvršna urednica *Dnevnik.si*, op. a.) o podrobnostih prav gotovo vedela povedati več.«

2. Eden od glavnih pogojev sodelovanja spletnih novinarjev v intervjujih je bila anonimnost, zato v nadaljevanju avtor nobenega od intervjuvancev ne imenuje z imenom in s priimkom ter spolom, temveč zgolj s funkcijo v moškem spolu. Pri tem se zaveda, da se lahko identiteta intervjuvanih urednikov in vodij projektov z natančnim poznavanjem konteksta v času nastajanja raziskave tudi razkrije.

Literatura:

- Altmeppen, Klaus-Dieter. 2008. The Structure of News Production. V M. Löffenzholz in D. Weaver (ur.), *Global Journalism Research*, 52–64. Malden: Blackwell.
- Amon, Smilja in Karmen Erjavec. 2011. *Slovensko časopisno izročilo I: od začetka do 1918*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Amon, Smilja. 2004. Obdobja razvoja spletnega novinarstva. V M. Poler Kovačič in K. Erjavec (ur.), *Poti slovenskega novinarstva – danes in jutri*, 53–68. Ljubljana: FDV.
- Avilés, García Jose A. in Miguel Carvajal. 2008. Integrated and Cross-media Newsroom Convergence. *Convergence* 14, 2, 221–239.
- Avilés, García José A., Klaus Meier in Andy Kaltenbrunner. 2009. Newsroom Integration in Austria, Spain and Germany. *Journalism Practice* 3, 3, 285–303.
- Bantz, Charles R., Suzanne McCorkle in Roberta C. Baade. 1980. The News Factory. *Communication Research* 7, 1, 45–78.
- Boczkowski, Pablo J. 2004. *Digitalizing the News*. Cambridge, London: The MIT Press.
- Boczkowski, Pablo J. 2009. Materiality and Mimicry in the Journalism Field. V B. Zelizer (ur.), *The Changing Faces of Journalism*, 56–67. London: Routledge.
- Borko, Manca. 2008. S stapljanjem uredništev v novo dobo novinarstva? *Medijska preža*, december. <<http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/33/splet/>>
- Brannon, Jody. 2008. Maximize the Medium. V C. Paterson in D. Domingo (ur.), *Making Online News – Volume 1*, 99–112. New York: Peter Lang.
- Dahlgren, Peter. 2009. The Troubling Evolution of Journalism. V B. Zelizer (ur.), *The Changing Faces of Journalism*, 146–161. London: Routledge.
- Delo. 2008. Osnutek koncepta in organizacijske zasnove delovanja IR. Ljubljana: Neobjavljeno poročilo.
- Delo. 2010. Programska izhodišča za delo odgovorne urednice časopisa Delo. Ljubljana: Neobjavljeno poročilo.
- Deuze, Mark. 2004. What is Multimedia Journalism? *Journalism Studies* 5, 2, 139–152.
- Deuze, Mark. 2007. *Media Work*. Cambridge: Polity.
- Deuze, Mark. 2008. The Changing Context of Newswork. *International Journal of Communication* 2, 5, 848–865.
- Deuze, Mark in Leopoldina Fortunati. 2011. Atypical Newswork, Atypical Media Management. V M. Deuze (ur.), *Managing Media Work*, 111–121. New York: Sage.
- Domingo, David in Chris Paterson, ur. 2011. *Making Online News – Volume 2*. New York: Peter Lang.
- Domingo, David. 2008. When Immediacy Rules: Online Journalism Models in Four Catalan Online Newsrooms. V C. Paterson in D. Domingo (ur.), *Making Online News – Volume 1*, 113–126. New York: Peter Lang.
- Donsbach, Wolfgang in Thomas Patterson. 1992. Journalists' Roles and Newsroom Practices. Referat na 42. konferenci *International Communication Association*, 21.–25. maj. Miami.
- Epstein, Edward J. 1974. *News from Nowhere*. New York: Vintage Books.
- Erdal, John Ivar. 2011. Coming to Terms with Convergence Journalism. *Convergence* 17, 2, 213–223.
- Esser, Frank. 1998. Editorial Structures and Work Principles in British and German Newsrooms. *European Journal of Communication* 13, 4, 375–405.
- Fishman, Mark. 1980. *Manufacturing the News*. Austin: University of Texas Press.
- Flick, Uwe. 2006. *An Introduction to Qualitative Research*. London: Sage.
- Freedman, Des. 2010. The Political Economy of the 'New' News Environment. V N. Fenton (ur.), *New Media, Old News*, 35–50. London: Sage.
- García, Pablo Edgardo. 2008. Print and Online Newsrooms in Argentinian Media: Autonomy and Professional Identity. V C. Paterson in D. Domingo (ur.), *Making Online News – Volume 1*, 61–76. New York: Peter Lang.
- Gitlin, Todd. 2009. Journalism's Many Crises. Referat na konferenci »Journalism in Crisis«, 25. maj. London: Westminster University.
- Hansen, Anders, Simon Cottle, Ralph Negrine in Chris Newbold. 1998. *Mass Communication Research Methods*. London: MacMillan.

- Hardt, Hanno. 1990. Newsworkers, Technology and Journalism History. *Critical Studies in Mass Communication* 7, 4, 346–365.
- Klinenberg, Eric. 2005. Coverage. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 597, 1, 48–64.
- Kopper, Gerd G., Albrecht Kolthoff in Andrea Czepek. 2000. Research Review: Online Journalism. *Journalism Studies* 1, 3, 499–512.
- Lasica, Joseph Daniel. 1998. Get it Fast, but Get it Right. *American Journalism Review*, October. <<http://www.ajr.org/article.asp?id=1381>>
- Mabweazara, Hayes M. 2011. The Internet in the Print Newsroom. V D. Domingo in C. Paterson (ur.), *Making Online News* 2, 57–72. New York: Peter Lang.
- McManus, John H. 1994. *Market-Driven Journalism. Let the Citizens Beware*. London: Sage.
- Meier, Klaus. 2007. Innovations in Central European Newsrooms. *Journalism Practice* 1, 1, 4–19.
- Nerone, John in Kevin Barnhurst. 2003. US Newspaper Types, the Newsroom, and the Division of Labor, 1750–2000. *Journalism Studies* 4, 4, 435–449.
- Paterson, Chris in David Domingo, ur. 2008. *Making Online News – Volume 1*. New York: Peter Lang.
- Pavlik, John. 2001. *Journalism and New Media*. New York: Columbia University Press.
- Poler Kovačič, Melita. 2005. *Kriza novinarske odgovornosti*. Ljubljana: Založba FDV.
- Poler Kovačič, Melita in Karmen Erjavec. 2011. Construction of Semi-investigative Reporting. *Journalism studies* 12, 3, 328–343.
- Poler Kovačič, Melita, Karmen Erjavec in Katarina Štular. 2010. Credibility of Traditional vs. Online News Media. *Medijska istraživanja* 16, 1, 113–130.
- Project for Excellence in Journalism. 2006. *State of the Media 2006*. <<http://stateofthemedias.org/2006/>>
- Project for Excellence in Journalism. 2012. *State of the Media 2012*. <<http://stateofthemedias.org/2012/>>
- Quandt, Thorsten. 2008. Methods of Journalism Research – Observation. V M. Löffenzholz in D. Weaver (ur.), *Global Journalism Research*, 131–142. Malden: Blackwell.
- Quinn, Stephen. 2009. *Convergent Journalism*. New York: Peter Lang.
- Ryfe, David M. 2006. New Institutionalism in the News. *Political Communication* 23, 2, 135–144.
- Singer, Jane B. 2008. Ethnography of Newsroom Convergence. V C. Paterson in D. Domingo (ur.), *Making Online News: The Ethnography of New Media Production – Volume 1*, 157–170. New York: Peter Lang.
- Slovenska oglaševalska zbornica. 2012a. *Nacionalna raziskava branosti: Valutni podatki 2012*. <<http://www.nrb.info/podatki/>>
- Slovenska oglaševalska zbornica. 2012b. *Merjenje obiskanosti spletnih strani 2012*. <<http://www.moss-soz.si/>>
- Splichal, Slavko. 1992. *Izgubljene utopije?* Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Tuchman, Gaye. 1978. *Making News: A Study in the Construction of Reality*. New York: Free Press.
- Vatovec, Fran. 1969. *Slovenska in jugoslovanska časniška beseda*. Trst: Založništvo tržaškega tiska.
- Vobič, Igor. 2009. Newsroom Convergence in Slovenia. *Medijska istraživanja* 15, 1, 5–26.
- Vobič, Igor. 2011a. Online Multimedia News in Print Media. *Journalism* 12, 8, 946–962.
- Vobič, Igor. 2011b. Societal Roles of Journalism in the Age of the Internet and Digital Television. *Medijska istraživanja* 17, 1/2, 53–74.
- Warner, Michael. 1970. Decision-Making in Network Television News. V J. Tunstall (ur.), *Media Sociology*, 158–167. London: Constable.
- Wilke, Jürgen. 2003. The History and Culture of Newsroom in Germany. *Journalism Studies* 4, 4, 465–477.
- Yin, Robert K. 2003. *Case Study Research – Third Edition*. Thousand Oaks: Sage.